

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет соціальних наук і соціальних технологій
Кафедра соціології

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь – бакалавр

на тему: **«ГЕНДЕРНА СТЕРЕОТИПІЗАЦІЯ СІМЕЙНИХ РОЛЕЙ В
МОЛОДИХ СІМ'ЯХ МІСТА КИСВА»**

Виконала: студентка 4-го року навчання,
Спеціальності 054 Соціологія
Голенко Дарія Валеріївна
Керівниця Оксамитна С. М.,
докторка соціологічних наук,
професорка кафедри соціології НаУКМА

Рецензент: _____

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«____» _____ 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СТЕРЕОТИПІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ РОЛЕЙ У СОЦІОЛОГІЇ.....	6
1.1 Соціальна роль як предмет соціологічного аналізу.....	6
1.2 Стереотипні уявлення у житті суспільства.....	8
1.3 Стан гендерної рівності в Україні.....	10
РОЗДІЛ 2. ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЩОДО СІМЕЙНИХ РОЛЕЙ.....	14
2.1 Гендерні стереотипи щодо ролі жінки у сім'ї.....	14
2.2 Гендерні стереотипи щодо ролі чоловіка у сім'ї.....	18
2.3 Трансформація сімейних ролей через пандемію COVID-19.....	19
2.4 Методологія майбутнього дослідження.....	21
ВИСНОВКИ.....	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28
ДОДАТОК Гайд для проведення фокус-груп.....	30

ВСТУП

Сім'я є одним із головних елементів соціальної структури суспільства та важливим інститутом соціалізації особистості. Тому стосунки в сім'ї та розподіл ролей всередині неї, зокрема в гендерному аспекті, є важливим чинником становлення гендерної рівності в суспільстві.

Гендерні ролі зумовлені поділом в соціальній структурі людей на дві основні категорії – чоловіки та жінки. Вони передбачають певну очікувану поведінку спричинену як біологічними (роль вагітної, роль матері, роль сина тощо), так і соціально-культурними чинниками, що склалися історично. Разом з цим у ході розвитку суспільства виникають гендерні стереотипи про те, якими мають бути жінки та чоловіки, а також визначається їх очікувана поведінка. Велику частку гендерних стереотипів можливо розглянути в контексті сім'ї, зокрема уявлення про жінку-«берегиню» та чоловіка-«мисливця». На основі цього і формуються уявлення щодо розподілу обов'язків та становлення образу ідеальної сім'ї.

Проте за останнє століття становище жінок у суспільстві значно покращилося завдяки феміністичним рухам, що стали поширеними з 2 частини XIX століття. Цей рух і зараз досить актуальний, не зважаючи на те, що в країнах Заходу нібито основні цілі ліберального фемінізму вже досягнуто. В Україні надалі залишаються актуальними питання щодо жіночої праці, доступу до ресурсів та рівності щодо розподілу обов'язків у сім'ї. В українській культурі з давніх часів до жінки ставилися шанобливо, оспівували в піснях та звеличували її образ, але з впливом радянської ідеології на побут, ставлення до жінки в сім'ї дещо змінилося. З аналітики історикіні Катерини Єремєєвої, що стосується розгляду гендерних ролей в радянській сатирі, видно, що навіть «смілива» на той час офіційна риторика демонструвала патріархальність радянської культури та часто опосередковано визнавала гендерну нерівність. В тогочасній літературі були і випадки осміювання чоловіків та возвеличення жінки в гумористичній формі. Проте цей прийом навпаки, допомагав жінкам «змиритися з проблемою» та ще більше закріпити стереотипи в свідомості людей (Єремєєва, 2021). Сьогодні гендерні стереотипи в сім'ях все ще мають місце, але молоде покоління розуміє

проблему нерівності в суспільстві та прагне до покращення ситуації в країні, що, на жаль, відстає від розвинених в цьому питанні країн Європи.

Тема стосунків у сім'ї та гендерних стереотипів досить важлива, адже пов'язана зі змінами в соціальній структурі. В рамках даного дослідження я звертаю увагу на поширені в українських сім'ях гендерні стереотипи, зокрема на ті, що актуальні серед молоді. Зважаючи на те, що часто причиною стереотипізації є застаріле уявлення про людські стосунки та очікувану рольову поведінку, яку люди зазвичай переймають від старших поколінь, слід пам'ятати, що уявлення про деякі речі безперервно змінюються. Соціологічні дослідження показують, що переважна більшість молодих сімей підтримують гендерний паритет у своїх родин. Тому, актуальність даної роботи полягає у тому, що тема сімейних стосунків, гендерних ролей та стереотипних уявлень, пов'язаних з ними, потребує постійного вивчення та аналізу змін, що формуються під впливом культурних та історичних факторів.

Метою цієї роботи є виявлення гендерних стереотипних уявлень щодо сімейних ролей в молодих сім'ях з міста Київ.

У даному дослідженні *об'єктом* дослідження виступають одружені молоді люди віком 25-30-ти років з міста Київ, а *предметом* дослідження є гендерна стереотипізація щодо сімейних ролей.

Завдання дослідження:

1. Розглянути концептуалізацію поняття соціальних ролей у соціології.
2. Здійснити концептуалізацію понять гендерної стереотипізації щодо сімейних ролях.
3. Виявити найбільш поширені гендерні стереотипи, що стосуються сімейних обов'язків та взаємодій.
4. Визначити які зміни в сімейних ролях сталися за період пандемії COVID-19.

Теоретичну базу роботи становлять гіпотези Портера, роботи Т. Парсонса, Р. Тернера, Р. Лінтона, В. Ліпмана, І. С. Кона, Є.С. Балабанової. Роботу можна

продовжити емпірично з використанням якісних методів. Таким чином може бути проведено 5-6 фокус-групових досліджень із українською молоддю, що має власні сім'ї. Кожна фокус-група має включати 8-12 респондентів для активної співпраці в групі. Це дасть можливість отримати актуальні дані від молодих сімей щодо поширеності гендерних стереотипів пов'язаних з сімейними ролями.

В кінцевому результаті дослідження стереотипів щодо сімейних ролей в молодих сім'ях дасть можливість оцінити рівень гендерної стереотипізації сімейних ролей серед молодшого покоління. В цілому вивчення соціальних стереотипів пояснюється необхідністю нейтралізації негативних установок в мисленні та ризиків, пов'язаних з цими процесами, зокрема, нетерпимості у стосунках і поведінці, а також протидії маніпулятивному використанню стереотипів у суспільстві.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СТЕРЕОТИПІЗАЦІЇ ГЕНДЕРНИХ РОЛЕЙ У СОЦІОЛОГІЇ

1.1 Соціальна роль як предмет соціологічного аналізу

Людина як соціальна істота весь час взаємодіє з іншими членами суспільства. Впродовж життя вона бере участь у суспільних діях та входить у декілька соціальних груп. Соціальна структура суспільства забезпечує наявність соціальних позицій та розподіл людей по них. В наслідок цього, люди підпадають під певні очікування щодо їх поведінки та дій.

Перед початком розгляду соціальних ролей у структурі суспільства, необхідно описати визначення «соціального статусу», адже вони нерозривно пов'язані між собою. Під цим поняттям розуміється позиція індивіда в суспільстві, що передбачає права та обов'язки перед суспільством (Волков, Добреньков, Попова, 2003, ст. 151). Саме через це поняття ми ідентифікуємо один одного, розуміючи як своє становище у суспільстві, так і інших. Зазвичай людина має багато статусів у різних сферах життя, проте часто з них виділяється основний: для конкретної групи один зі статусів стає ключовим. Він визначає її соціальне положення, а також наділяє особу певними правами та обов'язками, що визначені культурними нормами даного суспільства і в свою чергу формують модель поведінки для кожного соціального статусу – соціальну роль. Разом ці два поняття потрібні для наближення індивідуальних характеристик особистостей до стандартизованих та загальноприйнятих моделей соціального життя.

Поняття «ролі» надзвичайно популярний концепт, що використовується в багатьох соціальних і гуманітарних науках. У соціологічній літературі цей термін трактується як очікувана поведінка від людини, що займає певний статус у суспільстві (Фролов, 1994, ст.157). Таким чином люди оцінюють поведінку особи та порівнюють її відповідно із загальноприйнятими культурними та соціальними нормами в конкретному суспільстві.

Соціальні ролі мають велике значення в рамках соціальної структури суспільства, адже визначають місце індивіда та його поведінку у суспільстві. Цей термін почали активно використовувати з 20-30-х років ХХ століття соціологи Г. Зіммель, Р. Парк, Дж. Мід, Г. Гарфінкель та інші. Вважається, що поняття соціальної ролі в соціології вперше вжив Ральф Лінтон (Linton, 1936). Не зважаючи на те, що поняття «роль» широко використовується в гуманітарних та суспільних науках, проте рідше зустрічається теоретична концептуалізація. Проте концепція соціальних статусів і ролей Р. Лінтона сприяла подальшому укоріненні цих ідей в соціології. Згодом його структурне розуміння ролей було включене Т. Парсонсом в теоретичну систему структурного функціоналізму. В цій парадигмі соціальна структура постає системою відносин «дійових осіб». Соціальні ролі в свою чергу є перехідною ланкою, через яку «дійова особа», тобто людина, включається в структуру суспільства. Парсонс бере до уваги не людину, а саме її соціальну роль. Соціальна система функціонує тоді, коли відбувається диференціація соціальних ролей, статусів, а також норм і обов'язків, пов'язаних з ними.

Вчений зазначав, що кожна роль може бути описана 5 характеристиками (Парсонс, 2000, ст. 498):

1. Емоційністю
2. Способом отримання (ролі поділяються на приписні, що даються з народження, та досяжні, що людина отримує впродовж життя)
3. Масштабом (чітко сформульовані або розмиті)
4. Формалізацією
5. Мотивацією (особистий інтерес чи громадський обов'язок)

Розглядаючи марксистську інтерпретацію «ролі» як одного варіанту із структурної перспективи, можна зрозуміти, що це поняття є продуктом історичного розвитку суспільства. Так як марксизм надає великого значення класовій структурі, класові ролі стають першочерговими посеред інших соціальних ролей. Це показує на зв'язок ролей з соціальною структурою. Взагалі, у межах структурного підходу, роль постає сполучним вузлом між соціумом та

особистістю. Таким чином роль виступає компонентом соціальної структури та визначає місце індивіда у суспільстві.

Загалом, вчені-соціологи розглядали поняття «ролі» в різних соціологічних перспективах, в кожній з яких акцентується увага на різних елементах. Різноманітні наукові підходи концентрують увагу на поведінку та дії індивіда, що в кінцевому результаті формують соціальну реальність.

Якщо розглядати поняття ролі через призму робіт інтеракціоністів (Дж. Мід, Г. Гофман і тд.), то людина виступає на передній план і виникає проблема становлення соціального «Я» через прийняття «ролі іншого» та «узагальненого іншого». У драматургічному підході Гофмана, люди постають «акторами», що грають ролі перед іншими – «глядачами». В такому розумінні роль – це набір поведінкових та фізичних дій, що індивід застосовує в повторюваних ситуаціях, де їх засвоєння відбувається через активну співпрацю з соціумом через соціальні дії. В інтеракціоністській перспективі людина займає вагомe місце у творенні соціального світу, що є мінливим та динамічним.

Отже, поняття «соціальної ролі» завжди цікавило вчених та було розглянуто в різних соціальних парадигмах, і в кожній з них науковці зазначали його важливість. В структурній перспективі ролі визначаються як постійно відтворювані попередньо задані суспільством зразки соціальних дій, а в баченні інтеракціоністів – як мінливий та постійно оновлюваний результат індивідуальних взаємодій з соціумом.

1.2 Стереотипні уявлення та їх роль у житті суспільства

Розвиток особистості в соціумі пов'язаний із передачею та трансформацією інформації й досвіду інших людей, зокрема осіб старшого віку. Використання досвіду інших більше стосується групових суспільних взаємодій, що підвладні дії універсальних законів. Звичайно, в такий спосіб неможливо уникнути укорінення стереотипних уявлень в житті людини. Таким чином, соціальні стереотипи функціонують завдяки споглядання дій інших, що закладаються в дитячому віці та корегуються впродовж життя.

Поняття «стереотип» вперше в соціологічному значенні було вжито у 1922 році журналістом В. Ліпманом у його книзі «Суспільна думка». Він вважав, що стереотип є важливою складовою громадської думки та визначав його як вкорінений патерн традицій суспільства. Польський вчений П. Штомпка характеризує стереотип як спрощений, односторонній образ певної групи, що трактує всіх членів цієї групи недиференційовано, незалежно від їх індивідуальних особливостей (Штомпка, 2005, ст. 316). Основою соціальних стереотипів стає уявлення людини про окремі соціальні явища та норми їх функціонування, тому вони можуть поширюватися на всі сфери життя. Зокрема, це явище стає особливо актуальним, коли людина визначає свою роль у суспільстві і таким чином обумовлює свої дії в соціумі. Такі узагальненні уявлення використовують автоматично без використання критичного мислення щодо кожного представника цієї ж групи.

Стереотипні уявлення зазвичай мають нейтральний характер, проте особливо небезпечні вони стають, коли набувають негативного забарвлення щодо оцінювання окремих індивідів при перенесенні на останніх характеристик, які вважаються притаманними кожному члену соціальної категорії/групи, до якої вони належить; а також коли ці уявлення представляють негативні риси як щось незмінне, що не в змозі виправити жоден член групи. Вони часто формуються на основі раси, віку, гендеру, професії, національності. На стереотипах формуються «більш серйозні» в соціологічному контексті явища, такі як расизм, сексизм, русофобія та інші. Проте не слід забувати, що такі уявлення можуть використовуватися лише для характеристики дій, поведінки чи зовнішнього вигляду людей, а також і можуть стосуватися інших речей, географічного положення чи природних явищ.

Важливо звернути увагу на гендерні стереотипи, що стосуються теми і часто використовуються в українському суспільстві. В словнику гендерних термінів (Шевченко, 2016), гендерний стереотип визначається як стійке, повторюване, загальноприйняте уявлення про місце та виконувані ролі окремого гендеру в

суспільстві, а також про особистість людей тієї чи іншої гендерної ідентичності. (Воронцов, 2010, ст. 85).

О. Вілкова зазначила, що дані стереотипи виконують ряд як деструктивних, так і конструктивних функцій, а саме (Вілкова, 2005):

- Регулятивна (регулює ідентифікацію особи/групи в соціумі);
- Стратифікаційна (утворення ієрархічної структури суспільних відносин);
- Соціалізаційна (засвоєння знань, норм та досвіду щодо представників гендерів, включення індивіда до системи соціальних зв'язків, що прийняти у суспільстві гендерним розподілом);
- Комунікативна (регулювання передачі інформації між представниками різних гендерів);
- Трансляційна (передача досвіду взаємодії представників різного гендеру наступним поколінням).

Тож, з одного боку гендерні стереотипи спрощують соціальне середовище, заважають його адекватній оцінці, а з іншого – систематизують інформацію та реальність, що весь час трансформується.

1.3 Стан гендерної рівності в Україні

Аналізуючи трансформаційні процеси в усіх сферах суспільства та їх вплив на гендерну ситуацію в Україні, важко визначити її як однорідну чи чітко структуровану. Вона характеризується наявністю полярних гендерних стереотипів, що можуть мати як негативні, так і позитивні вияви в суспільстві. Попри фізіологічні відмінності ніхто не є кращими чи важливішими в соціумі, адже кожен гендер виконує соціальні ролі та вносить свій внесок у систему, через що і заслуговує на рівність. Вагому частину історії людство жило в глибоко патріархальному суспільстві, де жінки сприймалися лише як матері та дружини, піддані для своїх чоловіків. Тому через безліч культурних та історичних чинників склалося так, що проблема гендерної рівності не втрачає своєї актуальності й у наш час. Звичайно, Україна стоїть на шляху до гендерної рівності, проте за даними дослідження The Global Gender Gap Report, опублікованого в 2021 році, наша країна посідає аж 74 місце серед 156 країн у

світі щодо цього показника (World Economic Forum, 2021). Індекс гендерного розриву вимірювався щорічно за однаковими показниками з 2006 року. Порівнюючи з ідентичними дослідженнями попередніх років, наша держава, на жаль, опустилася в рейтингу (станом на 2020 рік вона посідала 59 місце). «Ідеалами гендерної рівності» серед країн незмінно залишаються Ісландія, Норвегія та Фінляндія, що є трійкою лідерів у вище згаданому рейтингу. Таким чином, можна зробити висновок щодо поширеного явища гендерної нерівності в українському суспільстві.

Українське законодавство забезпечує гендерну рівність. Так у статті 24 Конституції України гарантується рівність чоловіків та жінок, в тому числі створення умов для поєднання праці з материнством, а також надання пільг, відпусток вагітним жінкам та матерям (Відомості ВРУ, 1996). Дискримінація жінок присутня в багатьох сферах нашого життя, зокрема і на ринку праці. Часто кандидати на одну і ту ж посаду з однаковими інтелектуальними здібностями, мають не рівні можливості, якщо хтось із них жінка. Чоловіки вважаються більш серйозними, відповідальними та професійними. Також існує явище професійної сегрегації, коли особи певної соціальної групи (в даному випадку чоловіки або жінки) мають обмежений доступ до окремих видів діяльності. В Україні немає затверджених професій, якими мають займатися лише чоловіки чи лише жінки. Проте в такому випадку часто спрацьовують набуті часом стереотипи щодо деяких з них. Наприклад, пожежниками мають бути хлопці, а кухарками – жінки. Це є прикладом горизонтальної гендерної сегрегації. На жаль, таких випадків багато, але деякі з них з часом спростовуються, так нещодавно реформована поліція має в своєму складі багато жінок. Часто можна почути, що жінки не такі сильні і витривалі для роботи в поліції, та варто зазначити, що іноді жінки часто краще вирішують конфліктні ситуації та ведуть службову документацію у такій «чоловічій» професії. Таким чином гендерна нерівність формується через соціально сконструйовані соціальні розрізнення між представниками двох статей. Тож, важливим фактом є стереотипізація у всіх соціальних сферах, що

призводить до дисбалансу в доступі до влади й ресурсів, а також дискримінації однієї з груп.

Для українського суспільства характерна вертикальна гендерна сегрегація на ринку праці. Таким чином важливі і найбільш престижні посади займають чоловіки. Наприклад, в Верховній Раді України 9-го скликання працює 422 народних депутата, з яких лише 86 – жінки (Кадрове забезпечення народних депутатів України, 2021). Ці дані показують, що на важливих посадах жінок значно менше ніж чоловіків. Подібні результати спостерігаються і в інших державних службах, же більшість керівних посад займають чоловіки. Така тенденція в Україні полягає у тому, що жінки мають обмежений вплив на прийняття рішень державного рівня. Щодо частки жінок та чоловіків серед керівників юридичних осіб та підприємців, то відповідно даним ЄДРПОУ вона теж має перевагу на користь чоловіків (Жінки та чоловіки на керівних посадах в Україні, 2017). (див. Рис 1.1 і 1.2)

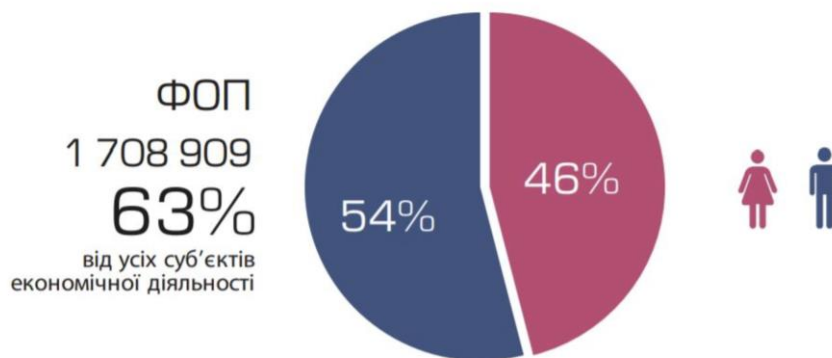

Рис. 1.1. Частка жінок серед активних фізичних осіб-підприємців

Рис. 1.2. Частка жінок серед керівників юридичних осіб

У більшості випадків жінки зазнають дискримінації в суспільстві. Найбільше порушення прав жінок в Україні – домашнє насилля. Щоденно до державних органів надходять заяви від жертв, що потерпають від насильства. На жаль, ця проблема залишається в тіні. Найпоширенішою причиною стають саме стереотипні уявлення в суспільстві щодо жінок. Стереотип про жінку як берегиню дому, що має лише доглядати за домом і дітьми, призводить до проявів насильства з боку чоловіків як тільки вона починає відстоювати свої права. Через поширений принцип – «сама винна» - жінки замовчують свої страждання і дозволяють далі утискати свої права.

Слід пам'ятати влучні слова ліберального філософа XIX століття Д. С. Мілля, що у своїй праці «Поневолення жінок» говорив про гендерну несправедливість. «Головний принцип, який визначає теперішні соціальні стосунки між двома статями – власне правова підлеглість однієї статі іншій – сам собою хибний шлях і є однією з головних завад удосконаленню людства; його мусить замінити принцип цілковитої рівності, котрий не надаватиме жодного привілею чи влади одній стороні і не допускати жодного утиску іншої» (Міл, 2001).

Гендерна рівність характеризується не лише питаннями в політичній чи економічній сферах життя, а й створенням партнерських рівноправних стосунків у сім'ї. Розподіл домашніх обов'язків має визначальну роль в сімейних відносинах. Сім'я – первинна ланка соціального світу, тому має вплив на психологічне та фізичне здоров'я всіх її членів, їх рівень щастя та встановлення моделей поведінки в соціумі. Спостерігаючи за відносинами батьків, дитина вивчає культуру взаємин між чоловіком та жінкою, яка потім використовується нею у дорослому віці. Тож оцінюючи стан гендерної рівності в молодих сім'ях можна робити припущення щодо майбутнього рівня нерівності в державі.

Підсумовуючи попередній розділ, зрозуміло, що стереотипи щодо гендерних ролей актуальні для вивчення. Стан гендерної рівності в Україні все ще не ідеальний, але основа забезпечення гендерної рівності документально закладена. Українське суспільство пронизане гендерними стереотипами, що заважають сталому розвитку суспільства. Гендерні стереотипи передаються з покоління до

покоління, встановлюючи правила поведінки та місце представника кожного гендеру як на рівні сім'ї, так і на рівні суспільства. Родинні стосунки та розподіл ролей в сім'ї найбільш вразливий до стереотипів. Проте світ змінюється й і хоча історично вкорінені норми гендерної нерівності досі присутні в культурі українців, спостерігається тенденція заміщення традиційних норм егалітарними.

РОЗДІЛ 2. ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ЩОДО СІМЕЙНИХ РОЛЕЙ

2.1 Гендерні стереотипи щодо ролі жінки у сім'ї

Існує досить велика кількість стереотипних уявлень щодо гендерних ролей. Так, серед українців поширені думки, що ідеальна жінка має сидіти вдома, дбати про чоловіка та дітей, займатися господарством. Люди часто засуджують жінок, які займаються самореалізацією, кар'єрою, а не створюють сім'ю. Стереотипи стосуються й хобі, тож жінкам прийнято в'язати хрестиком, займатися садівництвом, а не рибалити чи займатися футболом. Вдома жінка має готувати, займатися дітьми, господарством та годити чоловіку, адже він головний та забезпечує сім'ю матеріально. Це приклади типових стереотипних уявлень щодо жінок та їх ролі в суспільстві. Традиційно, навіть високоосвічена і працююча заміжня жінка має бути перш за все гарною матір'ю та господинею, допомагати чоловікові. Такі уявлення характерні і чоловікам, і жінкам, що показує готовність останніх виконувати такі ролі й поступатися чоловікам у плані кар'єри та самореалізації.

Статусно-рольові характеристики обох статей в суспільстві позначають як маскулінні та фемінні та є легітимною інтерпретацією, що хибно відображає соціальні відмінності між чоловіками та жінками на основі їх біологічних відмінностей. Гендерні відносини та розподіл сімейних ролей між індивідами базується на об'єктивно-суб'єктивній оцінці індивідів, адже з погляду соціального конструктивізму суто чоловічих і жіночих ролей не існує. Відносно недавніх досліджень компанії Ratingpro, проведеного в 2015 році, можна побачити цікаву характеристику, щодо нерівності в українських сім'ях (див. Рис 2.1). Тут ми бачимо відсотковий розподіл відповідей по 6 основних ролях, що в українському суспільстві зазвичай піддаються впливу стереотипів. Вибірка складала 1800 респондентів і репрезентативна згідно за віком, статтю та регіональним розташуванням учасників (Ratingpro, 2015).

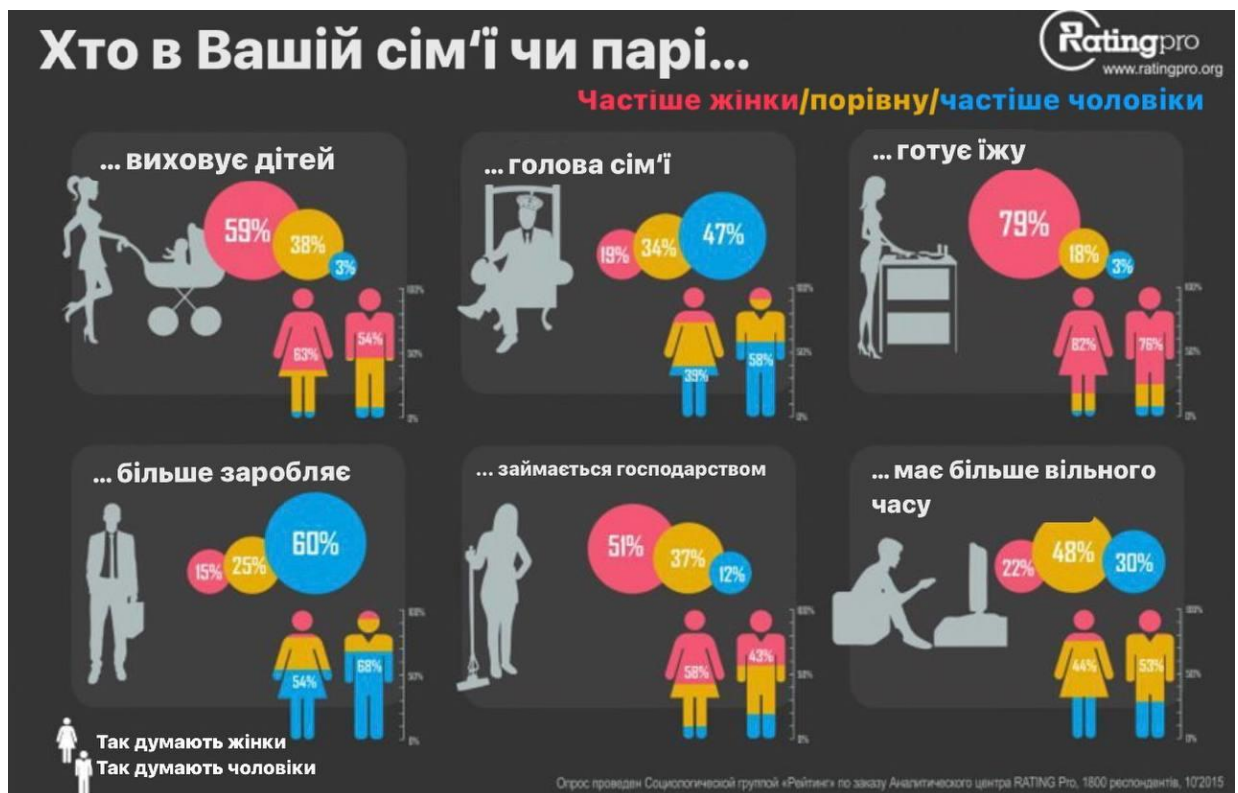

Рис. 2.1. Аналітичні дані компанії RATINGpro

Дуже часто зустрічається стереотип, що лише чоловік може бути головою сім'ї, як у літературі так і у громадській думці. Згідно результатам попереднього дослідження родинах половини респондентів повноваження голови сімейства мають чоловіки. Третя частина думає, що ці можливості поділяють чоловік та жінка порівну. Проте не завжди існує консенсус між чоловіками та жінками щодо питання «хто голова сім'ї?». Так, 58% чоловіків вважають себе головою сім'ї, а лише 39% жінок залишають цю роль чоловікам. При цьому майже третина жінок вважає себе головою, а серед чоловіків згодних з цим лише 10%. Проте 80% чоловіків вважають, що так і має бути: «чоловік повинен бути головою сім'ї»; водночас половина погоджується, що «жінка може бути головою сім'ї так само, як і чоловік». Серед жінок навпаки: 60% вважають, що головою сім'ї має бути чоловік, але водночас майже 80% погоджуються, що «жінка може бути головою сім'ї так само, як і чоловік». Що стосується регіонів, то обидві гіпотези більше підтримуються на Заході та Півдні, дещо менше – на Сході, найменше – у Центрі. Тому, не дивно, що, як правило, тезу про головну роль жінки більше підтримують люди з низькими доходами та нижчим освітнім

рівнем. Цікаво, що розлучені, як і безробітні, більш позитивно сприймають жінку як главу сім'ї.

Майже у 60% сімей вихованням дітей займається мати [16]. Цю ідею підтримують половина чоловіків і майже 70% жінок. При цьому варто зазначити, що більше третини респондентів, відповідаючи на це запитання, обирають варіант «рівно». Лише в 3% випадків функції виховання дітей виконують переважно чоловіки, причому цю думку підтримують переважно самі чоловіки.

Так само в половині випадків ведення домашнього господарства також виконує жінка. При цьому серед опитаних жінок відсоток тих, хто підтримує таке твердження, вищий, ніж серед чоловіків – 58% проти 43%. На відміну від виховання дітей (де участь чоловіків мінімальна), ведення домашнього господарства займає більша порівняно з попереднім твердженням кількість чоловіків (12%), але знову ж таки, на думку чоловіків, переважно. Як правило, на Заході кількість чоловіків, які займаються домашнім господарством, вдвічі більше, ніж в інших регіонах країни (Ratingpro, 2015).

Загалом той факт, що жінка виконує всю домашню роботу, сприймається більш позитивно, ніж той випадок, коли «господарством займається чоловік, а жінка заробляє». У той же час дами більш позитивно ставляться до представників чоловічої статі, які виконують домашню роботу, тоді як вони частіше схвалюють роль домогосподарки для жінки – такий самий спосіб самореалізації, як і працевлаштування. Люди з дітьми та люди похилого віку частіше підтримують жінок, які виконують роль домогосподарки. Слід зазначити, чим вищий освітній рівень респондентів, тим більше вони схвалюють тезу про те, що «немає нічого поганого, якщо чоловік займається домашнім господарством, а жінка заробляє гроші», і не схвалюють тезу про те, що «для жінки бути домогосподаркою – той самий спосіб самореалізації як працевлаштування». Майже половина жінок вважає, що немає нічого поганого, якщо чоловік займається домашніми справами, серед чоловіків таких менше, а саме 40% (Ratingpro, 2015).

Цікаво, що чим далі на Захід, тим більш помірковано люди оцінюють той факт, що саме жінка заробляє гроші, а чоловік займається домашніми справами – на

Заході жінки частіше беруть на себе відповідальність за фінансове благополуччя. Поряд з цим, переважна більшість респондентів, 82%, погоджуються з тезою, що «чоловік повинен повністю утримувати свою сім'ю». Лідером підтримки цієї заяви є Південь, найменшою підтримкою – Центр. І знову ж таки, більш прогресивними у цьому питанні є люди з вищим освітнім рівнем.

У більшості 60% українських сімей вважається, що чоловік заробляє більше, при цьому цю ідею підтримують майже 70% чоловіків і трохи більше половини жінок. При цьому більше 20% жінок вважають себе тими, хто заробляє більше, і лише 10% чоловіків погоджуються з тим, що жінка заробляє більше, ніж вони (Ratingpro, 2015).

27 січня 2021 року Фонд ООН у сфері народонаселення в Україні у партнерстві з Посольством Швеції в Україні та Офісом віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України розпочав трирічний проект з ліквідації гендерних стереотипів та зменшення гендерного насильства в Україні. Держава зробила важливий крок для забезпечення рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків у сім'ї. Приєднавшись до різних міжнародних організацій, український уряд взяв на себе зобов'язання забезпечити як матері, так і батькові рівні можливості щодо робочих відпусток по догляду за дитиною, сприяти гендерно-чутливій освіті, а також забезпечити ефективне виконання законодавства про боротьбу з домашнім насильством. Новий шведсько-український проект охоплює всі ці сфери для досягнення добробуту українського суспільства, що стане можливим через надання експертної допомоги уряду та реалізації місцевих ініціатив.

Традиційні стереотипні гендерні ролі, патріархальні норми обмежують здатність жінок виконувати свої права людини. Україні варто використовувати весь людський ресурс, який можуть надавати як жінки, так і чоловіки. Завдяки проекту планується протягом наступних кількох років співпраця із шведськими партнерами в рамках того, щоб ці гендерні ролі були подолані та Україна стала кращою в аспекті гендерної рівності.

Якщо розглянути свіжі дані компанії «Рейтинг» (2020) то можна побачити, що зміни в суспільстві, порівняно з 2015 роком відбулись. За даними дослідження жінка зазвичай займається приготуванням їжі, а саме у 64%. Лише четверта частина респондентів заявили, що розділяють ці обов'язки. Жінки виховують дітей та займаються хатніми справами у 52 відсотках опитаних, на відміну від 43 противників цього питання. Виховання своїх дітей більшість же ділить порівну зі своєю половинкою. Проте головою сімейства частіше є чоловік, 39%, а жінок та порівну по 29% (Рейтинг, 2021).

Порівняно з минулими дослідженнями бачимо різницю у відповідях та поступове зменшення кількості респондентів, хто виражав думку, що хатні справи та виховання дітей частіше займається жінка ніж чоловік. Стало більше респондентів, що вказувало за верховенство жінки у сім'ї та її більший заробіток. Тож існує тенденція щодо зменшення стереотипності ролі жінки в сім'ї, а саме як берегині, домогосподарки та єдиної, хто займається вихованням дітей у сім'ї. Стереотипні уявлення все ще присутні у розподілі обов'язків в сім'ї за гендерним показником, проте українське суспільство стоїть на шляху досягнення гендерної рівності.

2.2 Гендерні стереотипи щодо ролі чоловіка у сім'ї

Безумовно чоловік і жінка можуть займати різні ролі та розподіляти сімейні обов'язки самотійно. Ці процеси найбільш вразливі до шаблонів, що популярні в даному суспільстві. Проте стереотипів відносно чоловічих ролей у сім'ї не менше ніж щодо жінок. Суспільство завжди очікує, що чоловік має виконувати певні функції в сім'ї. Так він має займати роль годувальника, непорушної опори для сім'ї. Його вважають господарем сім'ї. Образ виходить строгим, беземоційним та холодним. В стереотипних традиційних сім'ях чоловік заробляє гроші, в той час як жінка сидить вдома, виховує дітей та слідкує за домом.

За результатами дослідження соціологічної групи «Рейтинг», більше двох третин опитуваних, якими були представники обох статей, погодилися з тим, що чоловік має повністю забезпечувати сім'ю. Працююча жінка – це вже норма, не тільки як спосіб самореалізації, а й один з чинників матеріального забезпечення

сім'ї (Рейтинг, 2021). Не зважаючи на це, стереотип про «чоловіка-годувальника» широко поширений в українському суспільстві. При чому жінки часто погоджуються з цим і сьогодні, в час, коли кожен може знайти свою справу та заробляти чималі кошти, працюючи навіть з дому. Подібний розподіл відповідей був і у дослідженні 2005 року, що проводився Інститутом соціології НАН України в межах Програми рівних можливостей ПРООН (Саєнко, 2007). Таке уявлення майже не залежить від віку, статі та місця проживання респондента.

З попереднього стереотипу випливає наступний: чоловік – голова сім'ї. Це уявлення одразу вказує на нерівність, адже в такому випадку жінка займає нижчу позицію та ніби має меншу роль у сім'ї. Найчастіше відносини між чоловіком і дружиною залежать від економічного стану сім'ї, що породжує домінування однієї статі над іншою. В суспільстві поширене порівняння ролей подружжя з частинами тіла, яке виражене в популярному тезисі: «Чоловік – голова, а жінка – шия». Ухвалення важливих рішень в молодих сім'ях найчастіше відбуваються за участі чоловіків і жінок, особливо, коли мова іде про надважливі життєві рішення.

В умовах сьогодення сім'ї мають прагнути до егалітарності, де фактичного розподілу між сімейними ролями немає, вони діляться порівну і можуть виконуватися різними членами подружжя залежно від наявності часу та інших ресурсів.

2.3 Трансформація сімейних ролей через пандемію COVID-19

Пандемія Covid-19 стала важким випробуванням для всього світу. Поширення вірусу призвело до створення нової «пандемічної» реальності, що залишила свій слід на кожній сфері суспільного життя. Вже зараз зрозуміло, що коронавірус став тільки початком випробування для людства. Дворічний карантин і війна, що триває і досі, раптово і кардинально перевернули життя багатьох українських сімей, зруйнували звичні уявлення про світ та створили новий соціальний уклад. В умовах подібних світових трансформацій зміни відбуваються як на рівні психіки кожної людини, так і на макросоціальному рівні держави. Під час

пандемії змінилось спілкування, оновилися й зазнали перетворень стосунки між індивідами. Як писав М. Портер ще у 1991 році, жорсткі обмеження призводять до швидкого створення інновацій та дають поштовх новим ідеям. Сьогодні «гіпотези Портера» стали реальністю, адже повернутися в точку «до» пандемічного світу буде майже нереально. Метаморфози сталися всюди, навіть у структурі суспільства змінилися «правила життєвої гри», адже зрушення охопили як матеріальну, так і духовну сферу суспільного життя (Porter, 2011).

Тож не дивно, що пандемія нового вірусу торкнулася і такого на перший погляд консервативного елемента як сімейні відносини. Багато українців були вимушені проводити вдома майже весь час, що змусило людей трансформувати свої стосунки. Лінія «дім – робота» зазнала змін з переходом робочого середовища у дистанційний формат. Усталений для всіх мешканців великих міст швидкий спосіб життя через карантинні обмеження вимушено перейшов в домашній режим, де цілодобове перебування з всіма членами родини стало для багатьох справжнім випробуванням. Трансформації супроводжувалися підвищенням рівня стресу, або навіть депресією через звільнення або втрату роботи через елементарне – закриття шкіл, дитячих садочків, – що забрало змогу залишити дітей самих вдома і піти на роботу. Пандемія коронавірусу суттєво змінила кількість часу на догляд за дітьми та їх виховання. Діти постійно вдома через дистанційний формат навчання, а це, окрім занять з дитиною, додає кількість побутових справ пов'язаних з приготуванням їжі, прибирання та іншими домашніми справами. Дослідження ООН Жінки в Україні за фінансової підтримки Урядів Канади, Швеції, Норвегії та Данії в 2020 році показало, що 79% жінок переважно самостійно займаються навчанням дітей в умовах карантину, а 74% чоловіків покладаються на допомогу партнерок у догляді за дітьми (ООН Жінки в Україні, 2020).

Звичний спосіб життя під час епідемії зазнав різючих змін. За результатами опитування центром Разумкова «Соціально-економічні наслідки коронакризи» у 2021-му році 39,4% опитаних залишаються частіше вдома, 9,3% перейшли на дистанційну роботу, в 4,2% завжди працюють з дому. Також переважна

більшість респондентів зазначило, що в умовах соціальної ізоляції вони відчули погіршення психічного самопочуття. 61,5% опитаних вказали на зростання депресії. За цих умов ситуація в сім'ях теж погіршилась (29,5% вказали на насильство в сім'ї та жорстоке поводження з дітьми) (Пищуліна, 2021).

З одного боку, ті, хто були змушені залишатися вдома, мали виконувати і сімейні обов'язки, що, можливо, раніше виконувалися іншим членом сім'ї. В умовах карантину чоловіки стали більше працювати вдома, тож мали змогу допомагати дружинам з домашніми справами, виховувати дітей та підтримувати моральний стан один одного, що часто погіршувався на фоні пандемічних обмежень. Але проблема гендерної нерівності в сім'ях не зазнала серйозних змін. Економічне пригнічення жінок не завершилось, адже багато з них були змушені брати тимчасові відпустки та більше витратити часу на неоплачувані види праці вдома. Щодо перенесення хвороби, то невтішним фактором стало те, що коронавірус спровокував загострення проблем зі здоров'ям чоловіків і їх смертність від супутніх хвороб (онкозахворювань, хвороб органів травлення, дихання), притаманних чоловічій частині суспільства. Тож гострота гендерної проблеми в суспільстві в період пандемії стосувався не тільки економічної чи суспільної сфери, ще й вразливості чоловіків до зовнішніх чинників.

Багато жінок працює у медичній сфері, що підвищує їх шанси заразитися Covid-19. За оперативною оцінкою становища та потреб жінок у контексті ситуації пандемії в Україні 83% медичних працівників – жінки. Їм одночасно треба працювати, боротися з вірусом і піклуватися про свою сім'ю.

2.4 Методологія майбутнього дослідження

З опрацьованого матеріалу зрозуміло, що стереотипні уявлення потребують постійного моніторингу. Необхідно проводити дослідження для відслідковування поширеності загальноновизнаних зразків поведінки, які позбавленні будь-якої індивідуальності та сліпо наслідувані і суспільстві. Наша держава, що прямує до такого ж рівня життя як в європейських країнах, стоїть на шляху до гендерної рівності, тому стереотипи щодо жіночих і чоловічих ролей в суспільстві заслуговують особливої уваги.

Київ – найбільше сучасне українське місто, де завжди вирують нові погляди, стилі життя та суспільні рухи. Молоді кияни знаються на нових світових тенденціях та швидко підхоплюють зміни, що відбуваються в суспільстві. Світ стрімко розвивається, тож погляди, які були актуальні 5-10 років тому зараз можуть вважатися пережитком минулого. Сьогодні молодь підтримує гендерну рівність, цінує час на себе і розвиток, а самореалізацію вважає одним із головних завдань у житті. Попри це, вони все ж одружуються та створюють сім'ї. Тому, досліджувати наявність гендерних стереотипів в сім'ях молодих киян було дуже цікаво.

Для проведення дослідження щодо стереотипізації сімейних ролей в молодих сім'ях міста Києва достатньо провести 5-6 фокус-групових досліджень. Основною перевагою даного методу є швидке, порівняно з іншими методами, одержання глибинної інформації з допомогою невеликої кількості респондентів. Такий якісний метод дослідження дозволяє розкрити мотивацію людей, побачити варіанти сприйняття проблеми, а головне – дізнатися на скільки стереотипи поширені в їх сім'ях та чи застосовуються такі гендерні зразки щодо сімейних ролей. Для цього можна використати онлайн-групи, де будуть залучені 8-12 респондентів та 2 інтерв'юери-модератори задля регулювання перебігу дослідження. ФГД можуть відбуватися в Zoom, Microsoft Teams чи Google Meet. Платформу для конференції можна обрати з кожною групою окремо. Час одного дослідження може коливатися в межах 60-90 хвилин.

Попередньо розроблений гайд для фокус-групових досліджень (див. додаток), що містить список обов'язкових тем для обговорення та наблизений список питань, що може змінюватися модератором в процесі дискусії. Загалом дискусія поділена на 5 блоків. Модератор має розпочати фокус-групу з представлення даного дослідження, обов'язково ознайомить учасників з правилами її проведення, а також проведе перший блок – знайомство, де респонденти дізнаються базову інформацію про один одного та нададуть релевантну інформацію про себе. Цей етап допоможе діячам пристосуватися до дослідження, зрозуміти його концепцію та познайомитися з іншими учасниками

перед початком тематичної дискусії. Починаючи розмову щодо заданої теми, в другому блоці міститься ряд запитань щодо гендерної нерівності та стереотипів. На основі цих відповідей буде зібрана базова інформація щодо розуміння респондентами понять та уявлення про їх місце в українському суспільстві. Наступний розділ «Стереотипізація сімейних ролей» найбільш масивний та надає нам основну інформацію про стан гендерної рівності в сім'ї учасників, їх сімейні ролі, розподіл ролей між подружжям і тд. Блок 4 пов'язаний із змінами, що відбулися в сім'ях та в ставленні респондентів через події декількох останніх років. Останній блок створений для підведення підсумків та додатків до обговорення. В такому форматі фокус-групове дослідження накопичить багато корисної інформації та створить повну картину уявлень молодих одружених киян про гендерні стереотипи в сімейних ролях.

Отже, підсумовуючи інформацію, що стосується другого розділу, я розглянула гендерні стереотипи в сімейних ролях, проаналізувала зміни, що сталися в інституті сім'ї та надала методологію для майбутнього дослідження. Таке дослідження може бути повторним і збирати дані для моніторингу ситуації гендерної стереотипізації сімейних ролей в місті Київ. Гендерні стереотипи досить поширені в українських сім'ях, адже попри міжнародні програми, документи уряду стосовно забезпечення гендерної рівності, держава, на жаль, займає не найкращу позицію в міжнародних рейтингах. Світ не стоїть на місці, тому свідомість українців змінюється з часом, особливо за останні декілька років люди стали більш зацікавлені у питаннях гендерної рівності. Тож є надія, що в майбутньому ситуація стане кращою і в Україні гендерні стереотипи не будуть поширені.

ВИСНОВКИ

Стереотипи як усталені норми – невід’ємна частина нашого життя в суспільстві. В умовах швидкого ритму життя сьогодення ці установки дають можливість людям звертати увагу лише на щось нове або важливе для нас, не надаючи значення усталеним норми чи зразкам поведінки притаманним у конкретному суспільстві. Проте стереотипи не завжди правильні і часто не відповідають дійсності. Вони окреслюють окремій людині межі лише через те, що вона належить до певної групи чи категорії. Гендерні стереотипи є найбільш популярними серед населення. Світ функціонує через відпрацьовані поколіннями моделі поведінки, що ділять ролі на «чоловічі» та «жіночі». Таким чином соціальні ролі стають стереотипізованими відносно гендерної ознаки. З соціологічної літератури відомо, що людина має декілька соціальних статусів, тож відповідно і декілька соціальних ролей. Зазвичай виділяють один головний статус, за яким характеризують індивіда. Згідно гендерним стереотипам головні ролі жінок є сімейними, а що стосується чоловіків, то їх ролі – професійні. Жінка в першу чергу – мати, господиня, берегиня дому, а чоловік – голова сім’ї, що фінансово забезпечує всю сім’ю. За цим принципом жінці належить бути в приватній сфері, а чоловіку слід бути включеним в суспільне життя. Це підтверджують популярні вислови народної творчості, як наприклад «Чоловік у полі, жінка в stodolі», «Чоловік без ремесла, як човен без весла», «Як сорочка біла, то і жінка мила», «Для жінок сім’я – це друга робота, а для чоловіків робота – це друга сім’я».

Сімейні рольові очікування є частиною міжособистісної взаємодії, що являє собою сукупність норм та установок, закладених протягом життя людини в суспільстві. Вони можуть викликати незадоволення та суперечок в сім’ї через поділ обов’язків, тому сім’ї мають підібрати для себе модель поведінки, що задовольнить обох членів подружжя. У сучасному світі сімейні ролі можуть виконуватися однаково і чоловіком, і дружиною. В наш час жінки можуть заробляти більше ніж чоловіки, займати кращу посаду, а чоловіки можуть приділяти більше часу дітям чи господарству. Проте більше сімей дотримуються

традиційних норм, де все навпаки. Це залежить від низки соціально-демографічних факторів і соціального класу подружжя.

Існує широкий список сімейних ролей, що може виконувати подружжя, обираючи будь-який зразок рольової взаємодії. До найбільш «стереотипних» належать ролі господаря – господині, вихователя для дітей, відповідального за фінансове забезпечення сім'ї, головного в сім'ї.

В сучасному світі люди прагнуть рівності, а отже сім'ї з традиційними нормами поступаються таким, де всі члени мають рівне становище. Хоча більшість сімей в Україні є егалітарними – де рішення приймаються колективно, а обов'язки розподіляються ситуативно, стратифікація в нашому суспільстві доволі значна, адже це не відмінняє патріархальний устрій в суспільстві. Не зважаючи на це, чіткий та стереотипний поділ обов'язків поступається місцем диференціації ролей за ресурсами членів сім'ї та гнучкому розподілу обов'язків між ними. Сучасні норми не передбачають закріплення сімейних ролей за конкретними особами, а дають можливість різним сім'ям обирати найкращий варіант розподілу сімейних ролей та рольових відносин у родині. На жаль, гендерні стереотипи все ще широко використовуються та впливають на розподіл обов'язків та ролей в родині. Тож, сучасні гендерні відносини та розподіл ролей в сім'ї являють собою збір егалітарних та традиційних норм, що у певній мірі відображають ситуацію в суспільстві. Дослідження стосунків у новостворених сім'ях молодих киян зможе показати наявний стан стереотипізації сімейних ролей і відслідкувати трансформацію порівняно з старшим поколінням.

Події останніх років, пов'язані з глобальними світовими потрясіннями, вплинули на гендерну нерівність в Україні, зокрема і в Києві, що залишило слід і на формуванні рольових відносин в сім'ях. Так, з одного боку пандемія коронавірусу ще більше поглибило гендерну нерівність через роботу (її наявність чи відсутність) та дітей, що позбавлені можливості відвідувати школу та інші гуртки. З іншого боку, навпаки, епідемія покращила ситуацію, адже подружжя, зокрема, чоловіки більше часу проводили вдома і допомагали

виконувати сімейні справи, перерозподіляючи ролі між собою за наявності часових ресурсів та можливостей, а не за гендерним показником.

Гендерні стереотипи як спрощені поведінкові моделі для жінок і чоловіків стали важливим, і в той же час суперечливим механізмом світосприйняття суспільства. З одного боку вони виступають шаблоном очікуваної поведінки, а з іншого – вбудовують у життя людей хибні уявлення про себе та інших. В умовах сьогодення вони починають зазнавати значних змін, що призведуть до партнерських відносин між членами подружжя та гармонійності в маскулінних та фемінних ролях не тільки в сім'ях, а й в суспільстві загалом. Гендерні стереотипи виступають регулятором соціальної поведінки, породжують упередження щодо цілих груп, а також ускладнюють взаємодію між статями та перешкоджають якісному подоланню гендерної нерівності в країні. Тож, заплановане дослідження дасть можливість проаналізувати стан стереотипізації сімейних ролей та гендерної рівності у сім'ях найбільшого та найсучаснішого міста країни, а також надасть дані для прогнозу ситуації щодо стереотипізації гендерних ролей в сім'ях і в державі загалом на наступні декілька років.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Вілкова О. Ю. Конструктивні та деструктивні функції гендерних стереотипів : дис. ... кандидата соціологічних наук : 22.00.04 / Вілкова Олена Юріївна. — К., 2005. — 231 с.
- Воронцов, Д. В. (2010). Гендерна соціалізація. Е. Е. Ли (Сост.), Гендерна психологія: хрестоматія (с. 83–87). Іркутськ: Видав-во Іркут. держ. ун-ту.
- Дослідження «Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві»; Режим доступу :
https://gender.org.ua/images/lib/genderni_stereotypy_ta_stav.pdf
- Дослідження компанії Ratingpro у 2015 р.; Режим доступу:
https://ratingpro.org/research/gendernye_rol_i_stereotypy_v_ukraine.html
- Дослідження соціологічної компанії «Рейтинг» 2021 р.; Режим доступу:
https://ratinggroup.ua/ru/research/ukraine/rol_zhenschin_v_ukrain_skom_obschestve.html
- Жінки та чоловіки на керівних посадах в Україні: відкриті дані ЄДРПОУ, 2017р.; Режим доступу: <https://socialdata.org.ua/edrpou-gender/>
- Кадрове забезпечення народних депутатів України; Режим доступу:
https://vrkadry.rada.gov.ua/news/dijalnist/kadr_zab_dep/72929.html
- Катерина Єремеева «Трудівниця жертва, споживачка: жіночі образи в радянській сатири»; Режим доступу:
<https://ua.boell.org/uk/2021/10/22/trudivnytsya-zhertva-spozhyvachka-zhinochi-obrazy-v-radyanskiy-satyri>
- Конституція України; Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
- Міл, Джон Стюарт. Поневолення жінок: Есе / Пер. з англ. – К: Основи, 2001. – С. 393; Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua/mill/mill24.htm>
- ООН Жінки в Україні, *Оперативна гендерна оцінка становища та потреб жінок у контексті ситуації з Covid-19 в Україні*, травень 2020 р.; Режим

доступу: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/report_rga_covid-19_ukr_0.pdf

Парсонс Т. О структуре социального действия / Т. Парсонс. – М. : Академ. проект, 2000. – 880 с.

Соціологія : [учебник] / [Волков Ю. Г., Добренков В. И., Нечипуренко В. Н., Попова А. В.]. – [вид. 2-е, доп.]. – М. : Гардарики, 2003. – 512 с.

Фролов С. С. Социология : [учебник для высших учебных заведений] / С. С. Фролов. – М. : Наука, 1994. – 256 с.

Центр Разумкова, «Соціально-економічні наслідки коронакризи» 2021р., видавництво «Заповіт»; Режим доступу: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_Socialno-Ekonomichni_naslidky_koronakryzy.pdf

Шевченко, З. В. (Уклад.). (2016). Словник гендерних термінів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю.; Режим доступу: <http://a-z-gender.net/ua/gendernij-stereotip.html>

Штомпка П. Соціологія. Аналіз сучасного суспільства: Пров. з польськ. СМ. Червоний. - М.: Логос, 2005. - 664 с.

Global Gender Gap Report 2021; Режим доступу: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2021.pdf

Linton Ralph. The Study of Man / Ralph Linton. – N. Y. : D. Appleton-Century Co, 1936. – 503 p.

The Porter Hypothesis at 20. Can Environmental Regulation Enhance Innovation and Competitiveness? — Discussion Paper, January 2011; Режим доступу: <https://media.rff.org/documents/RFF-DP-11-01.pdf>

Turner R. H. Role Change / R. H. Turner // Annual Review of Sociology. – 1990. – V.16. –P. 87–110.

ДОДАТОК

Гайд для проведення фокус-групового дослідження

на тему:

«Гендерна стереотипізація сімейних ролей в молодих сім'ях міста Києва»

ІНФОРМАЦІЙНА ЗГОДА

Доброго дня!

Я, студентка 4 року навчання спеціальності «Соціологія» в НаУКМА – Голенко Дарія. Дуже дякую Вам за те, що Ви знайшли час приєднатися до нашої дискусії. Темою нашого обговорення буде стереотипізація соціальних ролей за гендерною ознакою.

Заздалегідь прошу Вас чесно відповідати на питання та не боятися відкрито виражати своє ставлення, адже нам важливо дізнатися, чи вживаються гендерні стереотипи у вашій сім'ї та що думаєте стосовно них саме Ви. Пам'ятайте, що не існує правильних та неправильних відповідей, а всі Ваші думки є важливими для дослідження.

Інтерв'ю буде проходити у форматі бесіди та тривати в межах 30-60 хвилин. Ваша згода на участь в інтерв'ю дозволяє його запис в аудіо форматі. Тому хід нашої дискусії буде фіксуватися на аудіозаписах. Це абсолютно конфіденційно, записи потрібні тільки для того, щоб проаналізувати результати та не загубити жодної думки. Це важливо, адже Ваші відповіді надзвичайно цінні для дослідження. Результати обговорення на фокус-групі є анонімними та використовуються лише в узагальненому вигляді.

Це інтерв'ю може виявитись корисним для Вас, адже під час його проведення Ви можете проаналізувати свої дії, поглянути на своє сімейне життя з іншого боку, а може навіть й змінити ставлення щодо взаємодій з людьми протилежної статі у вашій сім'ї або в суспільстві загалом.

При бажанні Ви можете дізнатись результати дослідження за телефоном +38 (063) 28 91 449 або надіслати прохання на пошту da.holenko@gmail.com.

Цілю інтерв'ю є ознайомлення із гендерними стереотипами, що використовуються у молодих сім'ях міста Києва, та ситуацією щодо стереотипізації в цілому.

Перш ніж почати дискусію, присвячену гендерним стереотипам в сім'ї, я хочу ознайомити вас із правилами її проведення:

- Фокус-група проходить у форматі обговорення;
- Кожен учасник під час проведення фокус-групи має право на висловлення своєї думки;
- Ви може розмовляти мовою, якою вам зручніше спілкуватися. Немає обмежень щодо мови висловлювання, тому розмовляйте так, як вам зручно;
- Необхідно висловлюватися по черзі, не перебиваючи один одного;
- Усі думки важливі, нема правильних і неправильних думок;
- Учасники не критикують позиції інших, натомість висловлення свого бачення ситуації вітається.

Блок 1 Знайомство (10 – 15 хв.)

- Перед початком обговорення прошу вас представитись задля більш комфортного спілкування. Розкажіть декілька слів про себе та свої вподобання (обов'язково: ім'я, зайнятість). Також, важливо отримати коротку інформацію про ваше подружжя.

Блок 2 Гендерна нерівність та стереотипи

1. Який, на Вашу думку, стан гендерної рівності в Україні на даний момент? Тенденція позитивна/негативна?
2. На вашу думку, держава забезпечує рівність між чоловіками та жінками? Що варто зробити для покращення умов процвітання гендерної рівності?
3. Які функції мають стереотипи у суспільстві? Як вони впливають на суспільні відносини?
4. Чи присутні гендерні стереотипи у вашому житті?

Блок 3 Стереотипізація сімейних ролей

1. Якою для Вас є типова українська сім'я? Як розподіляються сімейні обов'язки у ній? Хто за що відповідає?

2. Чи вважаєте Ви свою сім'ю «традиційною»? З загальноприйнятими сімейними ролями?
3. Як у вашій сім'ї розподіляються обов'язки? Хто відповідає за затишок? господарство? фінанси?
4. Які стереотипи щодо сімейних ролей, які стосуються жінок, Ви знаєте?
5. Які стереотипи щодо сімейних ролей, які стосуються чоловіків, Ви знаєте?
6. Як Ви вважаєте, у вашій сім'ї використовуються стереотипи, що стосуються гендерної ознаки?

Блок 4 Зміни в питанні гендерної рівності

1. Що Ви можете сказати, порівнюючи стереотипи щодо сімейних ролей у Вас та Ваших батьків?
2. Як вплинули події останніх років (Covid-19, війна) на взаємовідносини між чоловіками та жінками у вашій сім'ї? Як змінилося ваше ставлення до чоловіка/жінки? Чи змінилися сімейні ролі?
3. Які установки щодо ролі чоловіка і жінки в сім'ї Ви б передали своїм дітям?

Блок 5 Підведення підсумків (5 хв.)

1. Чи влаштовує Вас сімейне життя?
2. Чи задовольняє Вас рівень стереотипізації ролей у сім'ї?
3. Чи змінилася Ваша думка щодо стереотипів у сім'ї після дискусії?
4. Чи є вам щось додати до обговореного?

Дуже дякую за виділений час та правдиві відповіді!

Ця дискусія допомогла більше дізнатися про ситуацію в молодих сім'ях щодо поширення гендерної стереотипізації соціальних ролей, тож є дуже корисною для мого дослідження!